

КОРЕЛЯЦІЯ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ ТА ІННОВАЦІЙ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Олеся ЧЕПИС

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права та процесу
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна*

Інновації є складним і багатогранним явищем, яке, безсумнівно, є рушійною силою зростання сучасних економік. В умовах глобалізації та у світлі безпрецедентних розмірів і масштабів міграційних процесів, цікавим видається аналіз такого явища як міграція інновацій, а саме: чи може міжнародне переміщення висококваліфікованих фахівців вплинути на економічні показники приймаючих країн і, загалом, сприяти добробуту в довгостроковій перспективі завдяки підвищенню конкурентоспроможності.

Ключовими питаннями, що мають важливе значення в контексті нашого дослідження, є наступні: яким чином корелюються міграційні процеси та інновації? Як міграція інновацій впливає на країну-реципієнта та країну походження?

Щодо кореляції міграції та інновацій важливе значення мають наступні чинники: 1) серед головних спонукаючих факторів, які заохочують міграцію, є економічний динамізм та інноваційність регіону. Міста з культурним розмаїттям є ймовірною передумовою для інновацій і процвітання, яке зазвичай матеріалізується в широкому спектрі комерційної діяльності та різноманітних культурних послуг, тим самим сприяючи розвитку в довгостроковій перспективі¹; 2) співіснування різноманітних культурних фонів для навичок та освіти сприяє розповсюдженню знань між країнами та поширенню технологій, раніше недоступних для приймаючих країн; 3) інноваційність виграє від внутрішнього підприємницького духу іммігрантів, який допомагає зробити нові знання більш плідними.²

Щодо впливу міграції інновацій на країну-реципієнта та країну походження слід звернути увагу на наступне. Прослідковується тісний зв'язок між міграцією висококваліфікованих фахівців та

¹ Capoani, L., Chabert, V., Brull Valle, A. ., & Rinaldi, F. (2023). Immigration and Innovation: Review on the Effects on Innovation Outputs and Education . *Migration and Diversity*, 2(2), 225–278. URL:<https://doi.org/10.33182/md.v2i2.3057> P. 234

² Capoani, L., Chabert, V., Brull Valle, A. ., & Rinaldi, F. (2023). Immigration and Innovation: Review on the Effects on Innovation Outputs and Education . *Migration and Diversity*, 2(2), 225–278. URL:<https://doi.org/10.33182/md.v2i2.3057> P. 226

конкурентоспроможністю і економічним зростанням країни. Аби посилити конкурентоспроможність своїх країн, урядам слід заохочувати прибуття мігрантів з вищою освітою, оскільки приїзд таких фахівців не лише поповнює інтелектуальний капітал країни-реципієнта, а й створює конкурентне середовище для корінного населення, мотивуючи його навчатися протягом життя та постійно вдосконалювати свої навички.³ Сучасні винахідники-мігранти – це здебільшого ті, хто мігрує як іноземні студенти та молоді випускники, як, до прикладу, лауреат Нобелівської премії Каталін Каріко, яка переїхала до Сполучених Штатів через три роки після захисту дисертації в Угорщині. Такі мігранти роблять позитивний внесок в інновації, оскільки вони мають навички, яких бракує в приймаючих країнах.⁴ Яскравим прикладом є США, що отримали значну користь від присутності винахідників-іммігрантів, які зумовили просторово-локалізоване поширення знань, що мало позитивний вплив на патентну діяльність місцевих винахідників. Внесок винахідників-іммігрантів був також і непрямым: вони діяли як посередники знань між їхньою країною походження та регіонами США, куди вони мігрували. Таким чином, позитивний вплив іноземного досвіду іммігрантів на зростання регіонального патентування США став додатковим до прямого ефекту (тобто патентування іммігрантами своїх розробок). Цей механізм дифузії проілюстрував історик Томас Хьюз, коли обговорював участь Чарльза Штайнмеца та інших німецьких фізиків і математиків у дослідницьких лабораторіях General Electric. Хьюз стверджував, що окрім винахідницької діяльності, найбільшим внеском було те, що вони «запропонували американським інженерам удосконалити математичні способи аналізу альтернативних сучасних систем світла та електроенергії». Отримані знання значно покращили здатність інженерів General Electric ефективно вирішувати проблеми.⁵

Країни походження можуть отримати вигоду від еміграції через повернення знань у країну. Ці потоки знань можна максимально збільшити, сприяючи дослідницьким мережам із винахідниками-емігрантами, наприклад, шляхом організації конференцій у країнах походження. Крім того, уряди можуть розробляти програми для активного залучення діаспори, заохочуючи та сприяючи зворотній

³ Oliinyk, O., Bilan, Y., Mishchuk, H., Akimov, O., Vasa, L. (2021), «The Impact of Migration of Highly Skilled Workers on The Country's Competitiveness and Economic Growth», *Montenegrin Journal of Economics*, Vol. 17, №. 3, pp. 7-19. URL:https://mnje.com/sites/mnje.com/files/007-019_-_bilan.pdf

⁴ Francesco Lissoni, Ernest Miguelez. Migration and Innovation: Learning from Patent and Inventor Data. *Journal of Economic Perspectives*, 2024, 38 (1), pp.27-54. 10.1257/jep.38.1.27 . hal-04513336 P.27-28

⁵ Dario Diodato & Andrea Morrison & Sergio Petralia, 2022. «Migration and invention in the Age of Mass Migration [Immigration in American economic history],» *Journal of Economic Geography*, Oxford University Press, vol. 22(2), pages 477-498. URL: <https://academic.oup.com/joeg/article/22/2/477/6380636?login=false>

міграції. Мігранти, які повертаються, привозять із собою нещодавно отримані знання та часто створюють власні стартапи, які можуть сприяти розвитку країн походження.⁶ Тож незважаючи на те, що еміграція може безпосередньо зумовити «відтік мізків», вона водночас здатна породжувати потік знань, отриманих емігрантами за кордоном, назад до їхніх рідних країн.⁷

Як бачимо, від міграції інновацій потенційно можуть отримати користь як приймаючі країни, так і країни походження. Однак для цього необхідно створити сприятливі умови. По-перше, полегшити правила кваліфікованої міграції. Цього можна досягти шляхом спрощення доступу до ринків праці, спрощення візового режиму, розвитку як державних, так і неурядових служб підтримки іммігрантів, забезпечення належних умов для проживання в сім'ях, навчання та догляду за дітьми іммігрантів тощо. Для тих кваліфікованих мігрантів, які вже перебувають у певній країні, наприклад, кваліфікованих біженців, обмеження на ринку праці мають бути зняті, аби полегшити інтеграцію. По-друге, стимулювати повернення фахівців у країну походження шляхом створення привабливих умов для їх подальшого професійного розвитку та комерціалізації інтелектуальної власності.

Говорячи про міграцію інновацій хочемо звернути увагу на зумовлену війною ситуацію в Україні, зокрема в розрізі інтелектуальної власності як найбільш інноваційної сфери. Одним із ключових викликів тут став відтік фахівців, тобто еміграція. А релокація підприємств та кваліфікованих кадрів стала одним із основних шляхів продовження роботи в умовах бойових дій. В той же час попри всі несприятливі чинники, українські підприємці продовжують активно створювати інновації, технології та креативні продукти – і реєструвати інтелектуальну власність. До факторів, які допомагають українським компаніям та бізнесу не лише надолужувати втрачене, а й часто показувати вищі результати, ніж до повномасштабного вторгнення, належать: переорієнтація на галузі, що мають попит (до прикладу, в Україні наразі відбувається бум military та defence tech стартапів, на яких зосереджується більшість інвесторів) та розширення міжнародної співпраці.⁸ Тож приклад України демонструє, що навіть в умовах повномасштабної збройної агресії та вимушеної міграції життєво важливо зберігати та підтримувати вітчизняні інновації.

⁶ Fackler, T.A. (2018). The effects of migration, competition, and patents on innovation. P. 36.

⁷ Naghavi, Alireza and Strozzi, Chiara, Can Intellectual Property Rights Protection Generate Brain Gain from International Migration? (November 2014). Centro Studi Luca d'Agliano Development Studies Working Paper №. 374, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2567391> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2567391>

⁸ Орлюк Олена. Війна на фронті інтелектуальної власності. Які успіхи? (березень 2025). *Економічна правда*. URL: <https://epravda.com.ua/finances/viyna-na-fronti-intelektualnoji-vlasnosti-yaki-uspihi-804299/>